

*PETELCA Oleg, UAIC
GARBUZ Veronica, USARB*

This article analyzes the development of rural tourism as a factor for diversification of the rural economy. It reveals conditions and preconditions for the emergence of rural tourism, its promotion and development through multifunctionality concepts and diversification of agriculture. The article examines the history of emergence and development of rural tourism. Evolutionary models of tourism development and their applicability to the development of rural tourism are to be examined.

Key words: rural tourism, development, multifunctionality, uncompetitive areas.

Evoluția conceptului de ruralitate, care are acum conotații pozitive legate de sănătate, păstrarea tradițiilor, protecția mediului și stabilirea unei veritabile politici de dezvoltare rurală, reprezintă baza pentru definirea turismului rural prin conceptele fundamentale ale multifuncționalității și diversificării agriculturii. Diversitatea fiind văzută și analizată din punct de vedere al pensiunii turistice conduce la formarea turistică a fermelor didactice, restaurantelor cu gastronomie locală și a turismului rural în sens larg, ca rețea pentru consolidarea și dezvoltarea zonei în ansamblu.

Acest model agricol, bazat pe dezvoltarea agriculturii multifuncționale, ca un factor important pentru creșterea economiei rurale, are ca scop revitalizarea teritoriilor necompetitive. Chiar și comunitățile locale, datorită procesului de dezvoltare rurală, încep să vadă diversificarea agriculturii o oportunitate în ceea ce privește creșterea ocupării forței de muncă și a veniturilor. Zonele rurale găsesc turismul rural o adevărată oportunitate de renaștere, care joacă un rol important și în dezvoltarea sectorului agricol. Fenomenul este foarte complex și dificil de definit deoarece sunt diferite componentele cheie pentru a fi calificate și efectele pe care le produce și le impune pentru a se dezvolta, pentru a acționa colectiv și într-un mod durabil. Deoarece turismul rural este integrat în economia fiecărei țări este foarte dificil de evaluat cei mai importanți factori ai dezvoltării turismului rural și a relațiilor dintre aceștea [14].

Există o serie de studii care abordează interacțiunile dintre agricultură și dezvoltarea turismului rural (Pearce, 1990; Fleischer, Pizam, 1997; Walford, 2001; Nilsson, 2002). Aceste studii au arătat că există o dependență puternică între aceste domenii. Legătura dintre agricultură și turismul rural este clară - turismul rural se bazează pe resursele locale și acestea sunt în legătură strânsă cu agricultura. Această relație explică modul în care dezvoltarea turismului rural are loc inegal pe teritoriile diferitor state. În plus, alți factori importanți, precum motivațiile cererii turistice, sunt importante și pentru dezvoltarea turismului rural. Totodată, majoritatea teoriilor aplică abordarea evolutivă în identificarea principalilor factori determinanți ai dezvoltării turismului rural, adică în diferite etape ale dezvoltării turismului rural diferiți factori au o influență majoră asupra lui.

Scopul lucrării este de a vedea și compara teoriile evoluționiste pe care s-a bazat dezvoltarea turismului rural pentru a dezvolta un cadru teoretic pentru evaluarea principalilor factori de dezvoltare a turismului rural într-un anumit teritoriu.

Istoria dezvoltării turismului rural. Turismul rural a apărut din cele mai vechi timpuri. Locuitorii zonelor rurale dintotdeauna au oferit cazare oaspeților sau drumeților. Zonele rurale au o istorie lungă în folosirea cu scop recreațional, iar această activitate a avut impact semnificativ asupra mediului și activităților practicate [11, p. 95]. Apariția călătoriilor a avut loc în antichitate și turismul în zonele rurale a fost practicat din această perioadă. Locuitorii din zonele rurale cazau călătorii care erau în pelerinaj la temple sau la cure balneare în termele romane Pamukkale și Băile Herculane sau din Grecia. În Evul Mediu turismul este specific epocii, adică poarta amprenta practicilor religioase și descoperirilor geografice. Centrele religioase Roma, Ierusalim, Medina, Mecca atrăgeau enoriași cu religii diferite. În drumul lor lung, călătorii erau adăpostiți peste noapte la mănăstiri. Drumeții la mănăstire erau asigurați cu cazare și masă [1, p. 24].

Dezvoltarea economică a Europei facilitează concretizarea primelor forme de organizare a turismului rural în perioada secolelor XVI-XVII. Unele zone rurale au fost amenajate special pentru recreerea elitelor vremii. Revoluția industrială și urbanizarea face ca turismul în zonele rurale să accelereze dezvoltarea. Inițiativele organizate apar prin activitatea organizației Clubul de Turism din Franța, creată în 1890, care oferea camere de cazare pentru oaspeți. Doar în 1912 Comisia Agricolă Franceză a propus primul model de fermă cu camere de cazare pentru turiști. După primul război mondial în provincia Bretagne din Franța s-au înființat primele forme de cazare în mediul rural. Astfel Franța deține cele mai multe acțiuni de susținere și dezvoltare a acestei forme de

turism. Cel de-al II-lea Război Mondial întrerupe dezvoltarea fenomenului turistic. După al II-lea Război Mondial, turismul în zonele rurale a cunoscut o descreștere considerabilă. Totuși, treptat, dezvoltarea și modernizarea transporturilor, procesul de concentrare urbană, creșterea numărului automobilelor, creșterea veniturilor și a timpului liber au contribuit la dezvoltarea turismului rural. Acesta s-a intensificat în mod deosebit în a doua jumătate a secolului XX.

Teoriile evoluționiste ale dezvoltării turismului. Când studiem dezvoltarea turismului rural și factorii care influențează tendințele dezvoltării turismului rural, este important să răspundem la întrebarea de ce se întâmplă anumite procese în anumite domenii și care sunt principalele determinante ale acestor procese. Prin urmare, este necesar să se aplice o abordare sistematică a dezvoltării anumitor zone și a transformării lor. Pentru a reflecta evoluția turismului rural în anumite zone rurale, este necesar să se aplice modelul evolutiv de dezvoltare a turismului rural [2].

În literatură există câteva modele importante de dezvoltare turistică. Principalele teorii de dezvoltare a turismului se bazează pe abordarea evolutivă a dezvoltării turismului și pe factorii care o determină, adică diverși factori conduc la dezvoltarea cu succes a turismului în zonă la diferite etape de dezvoltare. Aceste teorii care vizează explicarea dezvoltării turismului pot fi adaptate la dezvoltarea turismului rural.

Există câteva teorii importante de dezvoltare a turismului care analizează evoluția turismului și se bazează pe ciclul de viață al călătoriei [2] [3]. Aceste teorii descriu dezvoltarea turismului într-un model ciclic. Potrivit acestor teorii, schimbările de pe piața turistică au loc nu din motive economice sau sociale, ci din cauza naturii schimbătoare a pieței turistice și a motivațiilor turistice în permanentă schimbare. Unii autori caracterizează dezvoltarea turismului prin etapele de creștere a numărului de turiști.

Astfel, conform teoriilor evoluționiste ale dezvoltării turismului, dezvoltarea turismului rural poate fi văzut ca un proces natural de schimbare. O înțelegere corectă a acestui proces oferă o mai bună înțelegere a dinamismului dezvoltării turismului rural și permite identificarea principalilor factori care au impact asupra schimbărilor în turismul rural, precum și pentru selectarea metodelor adecvate de identificare și evaluare a acestora.

Turner a identificat trei etape ale dezvoltării turismului în o anumită zonă: căutarea zonei potrivite pentru dezvoltarea turismului; dezvoltarea rapidă a turismului în această zonă; consolidarea turismului în zonă [15].

Inițial, turismul se dezvoltă lent. Atunci când locația adecvată este descoperită și popularizată, turiștii încep să invadeze această zonă, iar comunitatea locală refuză alte activități economice și începe să construiască infrastructura pentru turiști și să ofere serviciile solicitate. În cazul în care turismul continuă să evolueze, acesta atinge ultima etapă a dezvoltării turismului și devine complet matur. Ea devine o activitate formală, care se bazează pe resurse locale, facilități și servicii atractive. Promovarea dezvoltării turismului este efectuat de companiile de turism. Atunci când turismul devine o activitate reglementată, schimbările semnificative în mediul social, cultural și natural devin inevitabile. Modelul dezvoltat de Turner poate fi aplicat într-o zonă complet nouă pentru dezvoltarea infrastructurii turistice. Dezavantajul acestui model este concentrarea asupra schimbărilor din teritoriu, iar motivațiile turiștilor și ale comunităților locale nu sunt evaluate.

Lopa și Marecki propun caracterizarea dezvoltării turismului prin folosirea următoarelor perioade relevante: perioada în care numărul turiștilor este în continuă creștere; perioada în care numărul turiștilor atinge un maxim; perioada în care numărul turiștilor se stabilizează; perioada în care numărul vizitatorilor scade. Acest ciclu de dezvoltare turistică poate fi descris ca impactul numărului de turiști asupra rezultatului. Atunci când dezvoltarea turismului nu este încă la un nivel înalt, zona atrage, de obicei, turiști cu venituri mici, care tind să cheltuiască mai puțin și să rămână în unități de cazare ieftine sau corturi. Acești turiști sunt interesați în principal de atractivitatea zonei, dar nu sunt interesați de serviciile turistice. Atunci când industria turismului se dezvoltă și ofertele de servicii se extind, în zonă vin turiști cu venituri mai mari care folosesc servicii și produse turistice mai costisitoare. Astfel de turiști au nevoie de servicii de înaltă calitate și de hoteluri moderne care urmează să fie construite. Aceste nevoi ale turiștilor duc la necesitatea investiției în zonă. Turistii cu venituri mari îi înlocuiesc treptat pe cei care nu sunt atrași de varietatea divertismentelor și de infrastructura turistică. Turismul de masă promovează integrarea infrastructurii de transport, a aeroporturilor, a drumurilor de înaltă calitate, a căilor ferate, a transportului pe apă. Peste o anumită perioadă, turismul de masă, dezvoltat treptat, înlocuiește turiștii cu venituri mari cu cei cu venituri medii și cu venituri mici. Este posibil să se distingă următoarele grupuri de consumatori de turism: turiști individuali fascinați, turiști cu venituri mari și exigenți, reprezentanții turismului de masă. Trebuie remarcat faptul că în anumite regiuni turistice, dezvoltarea turismului poate să nu aibă toate etapele și poate fi neregulată.

Extinderea activității de turism și diversele instrumente de marketing care vizează promovarea tuturor grupurilor de utilizatori din zonă este un proces complex, fără rezultate clar previzibile [9].

Cea mai cunoscută și larg acceptată teorie ciclică a dezvoltării turismului a fost elaborată de Butler. Modelul ciclic al lui Butler include 4 etape:

1. *Explorare*. Localitatea este descoperită de oamenii care îi apreciază frumusețea și cultura. Turiștii sosesc în număr mic și suportă toate neajunsurile: facilități puține, accesibilitate redusă.

2. *Implicare*. Numărul turiștilor este mic, dar în continuă creștere, fluxul de turiști tinde să apară. Turiștii încurajează companiile locale să înceapă să ofere servicii turistice și să vândă bunuri călătorilor. Destinația devine tot mai cunoscută, crește accesibilitatea și promovarea ei.

3. *Dezvoltare*. Perioada de creștere dinamică. Fluxul turiștilor crește rapid. Investițiile suplimentare reduc serviciile în strânsă legătură cu elementele naturale ale afacerii.

4. În a patra etapă, se ajunge la saturație și sunt posibile patru variante de evoluție: declin, revigorare, stagnare sau consolidare.

4.1. *Declin*. Dacă destinația nu răspunde problemelor sociale, economice, politice sau de mediu, numărul turiștilor începe să scadă drastic, deoarece preferă locații mai atractive. Ciclul poate trece în faza de regenerare dacă s-au înregistrat schimbări semnificative în resursele utilizate.

4.2. *Regenerare*. În această fază a modelului ciclic, numărul de turiști crește constant, dar poate crește sau scădea rapid. În acest stadiu, apare o oportunitate de a trece la următorul ciclu.

4.3. *Stagnare*. Numărul turiștilor care sosesc se stabilizează. Acest lucru are ca rezultat probleme economice, sociale, politice și de mediu. Dezvoltarea industriei turismului afectează în mod semnificativ caracteristicile calitative ale zonei, care au fost considerate ca principalii factori de atracție și exclusivitate la începutul ciclului turistic. Această etapă poate dura o perioadă scurtă sau foarte lungă.

4.4. *Consolidare*. Numărul turiștilor este în continuă creștere. Instrumentele de marketing sunt folosite pentru a prelungi sezonul turistic pentru a atrage mai mulți turiști [2].

În ceea ce privește modelul lui Butler, se poate concluziona că este necesar să se ia în considerare numeroși factori care influențează dezvoltarea turismului rural, deoarece dezvoltarea turismului nu aduce întotdeauna rezultatele pozitive.

Miossec a prezentat modelul îmbunătățit al lui Butler. Acest model de dezvoltare turistică distinge patru elemente importante sau factori determinanți ai dezvoltării turismului: unitate de cazare, transport, comportament turistic și atitudini, precum și zone atractive pentru turism. Toate cele patru elemente se auto-dezvoltă și, prin urmare, oferă un rezultat general al dezvoltării turismului. În acest model, dezvoltarea turismului are loc în cinci faze. Avantajul acestui model este că dezvoltarea turismului este dezvoltată în detaliu nu numai de schimbările fizice a destinației turistice, ci și pe baza motivelor psihologice legate de comportamentul turiștilor. Modificările au loc atunci când sunt introduse servicii pentru a satisface nevoile consumatorilor de turism. Prima schimbare trezește atenția turiștilor. Aceste eforturi includ formarea imaginii zonei și depind de marketingul turistic și capacitatea de a atrage turiștii pentru prima vizită. În cazul în care promovarea a avut succes, turiștii devin interesați de zonă, iar zona se află în plină schimbare. Ca răspuns la succesul primilor antreprenori, alți antreprenori sunt implicați în activitatea de turism, iar investițiile sunt în creștere. Infrastructura și rețelele de transport sunt dezvoltate rapid. Destinațiile terenurilor se schimbă, deoarece zona este completată cu elemente turistice noi. Când se ajunge la un anumit punct de saturație, deficiența de planificare și de dezvoltare creează condiții pentru schimbările negative în mediul socio-cultural și natural [3].

Teoriile dezvoltării turismului elaborate de Butler, Miossec, Turner, Lopa, Marecki se bazează pe etapele de dezvoltare turistică. Teoriile dezvoltării turismului s-au axat în mare măsură doar pe nevoile turiștilor. În prezent, una dintre cele mai importante probleme de dezvoltare turistică este modul de eliminare sau de reducere a schimbărilor negative de mediu din zonele turistice. Mulți autori nu tratează turismul ca un sistem independent, ci ca un subsistem socio-economic, care este integrat în societate și în economie. Turismul este strâns legat de mediul înconjurător. Aspectul economic al turismului integrează oferta și cererea de pe piața turismului, marketingul și managementul turismului și subliniază rolul turismului în economia națională.

Modelul de dezvoltare a turismului rural ar trebui să reflecte schimbările la câteva nivele și să explice transformarea economică a proceselor care au loc la nivel micro, în sistemul rural și la nivel macro [6], [7]. Prin

sistemul rural se înțelege coordonarea între toți actorii din mediul rural și părțile interesate pentru a asigura dezvoltarea armonioasă a zonei rurale [13].

Conform Randelli, turismul rural impune schimbări la fiecare nivel. Inițial, aceste schimbări au loc la nivel micro și doar în etapa următoare, schimbările au loc în sistemul rural. Succesul dezvoltării turismului rural prin schimbarea sistemului rural depinde de modul în care se dezvoltă cu succes turismul în zonele rurale și de beneficiile pe care acesta le oferă locuitorilor din zonă. Nivelul macroeconomic include factorii care influențează inovația sau schimbarea într-o nouă fază a creșterii economice, schimbările în valorile culturale și normative, problemele de mediu, prețurile alimentelor și calitatea alimentelor, etc. Dacă dezvoltarea sistemului rural include reguli și restricții în comunitățile rurale, nivelul macro include mai mulți factori externi. Unii autori consideră că succesul dezvoltării turismului rural în zonele depinde în mare parte de sistemul rural [13]. Dacă acest sistem este slab, turismul rural din zonele rurale are cea mai rapidă rată de creștere.

Există mai multe teorii privind dezvoltarea turismului, care pot fi găsite în literatură, dar sunt mai statice și fragmentate în natură și nu pot dezvălui pe deplin evoluția dezvoltării turismului rural și interacțiunile principalilor factori care influențează dezvoltarea turismului rural. Aceste teorii nu oferă o explicație cuprinzătoare a factorilor de dezvoltare a turismului, iar dezvoltarea turismului este asociată cu un aspect particular al factorului de dezvoltare sau expansiune. Teoria dezvoltării clasice engleze sugerează că dezvoltarea turismului se bazează pe dezvoltarea pieței imobiliare. Teoria dezvoltării lui Marx susține că turismul poate acționa ca un catalizator al proceselor economice, sociale și politice. Teoria cercului vicios susține că turismul inițiază un stimulente suplimentar al cererii pentru investiție [8].

Comunitățile locale din zonele rurale încep să vadă diversificarea agriculturii ca o oportunitate a creșterii ocupării forței de muncă și a veniturilor. Având în vedere cererea turistică orientată spre forme de utilizare mai puțin masive și mai atente la valorile naturii și culturii, zonele rurale găsesc o adevărată oportunitate de dezvoltare a turismului rural. Fenomenul este foarte complex, deoarece există mai multe componente fundamentale pentru calificarea acestuia, iar efectele pe care le produce implică necesitatea de a acționa în mod colectiv și într-o manieră durabilă.

Turismul rural este un concept complex care include atât furnizorul de servicii și consumatorul, cât și interesele și așteptările comunității locale, astfel, dezvoltarea sa poate fi văzută doar printr-o evaluare integrată a tuturor factorilor dezvoltării și a interdependenței acestora.

Principalele teorii ale dezvoltării turismului se bazează pe o abordare evolutivă a dezvoltării turismului, adică afirmă că în diferitele etape ale dezvoltării diverșii factori conduc la dezvoltarea turismului. Aceste teorii care explică dezvoltarea turismului pot fi adaptate la dezvoltarea și analiza turismului rural.

Așa cum se poate observa din analiza teoriilor de dezvoltare a turismului rural, toate aceste teorii nu analizează aspecte importante ca motivația și se bazează pe abordarea alegerii raționale. Cu toate acestea, există tendințe care susțin că alegerile iraționale sunt dominante în economia de piață și că motivele și atitudinile interne, caracteristicile psihologice și diferențele culturale ale consumatorilor joacă un rol major în luarea deciziilor de a cumpăra anumite servicii. Pentru a înțelege mai bine factorii ce influențează dezvoltarea turismului în zonele rurale este nevoie de analizat teoriile de motivare a dezvoltării turismului rural.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Bolocan D. *Geografia turismului*. Chișinău: Universul, 2010. p. 24
2. Butler, R., „The Concept of a Tourist Area Cycle of Evolution: Implications for Management of Resources”, *Canadian Geographer*, Vol. 24, Nr. 1, 1980, pp. 5-12.
3. Butler, R., Miossec, J., *Strategic investment decisions: theory, practice and process*, London, New York, 1993.
4. Cole S., „Beyond the Resort Life Cycle: The Micro-Dynamics of Destination Tourism”, *The Journal of Regional Analysis & Policy*, Vol. 37, Nr. 3, 2007, pp. 266-278.
5. Fleischer, A., Pizam, A. (1997), „Rural tourism in Israel”, *Tourism Management*, Vol. 18, Nr. 6, pp. 367-372.
6. Geels, F. W., „Technological transitions as evolutionary reconfiguration processes: a multi-level perspective and a case-study”, *Research Policy*, Vol. 31, Nr. 8-9, 2002, pp. 1257-1274.
7. Geels, F. W., „From sectoral systems of innovation to socio-technical systems. Insights about dynamics and change from sociology and institutional theory”, *Research Policy*, Vol. 33, Nr. 6-7, 2004, pp. 897-920.
8. Kotler, Ph., *Marketing Management*, London, *Prentice Hall*, 1999.
9. La Lopa, J. M., Marecki, R. F., „The critical role of quality in the tourism system ”, *ProQuest Science Journals*, nr. 8, 1999, pp. 37-42.

10. Nilsson, P.A. (2002), „Staying on farms-an ideological background”, *Annals of Tourism Research*, Vol. 29, Nr. 1, pp.7-24.
11. Nistoreanu P., Ghereș M., coordonatori. *Turism rural*, tratat. București: C.H.Beck, 2010.
12. Pearce, P.L. (1990), „Farm tourism in New Zealand: A social situation analysis”, *Annals of Tourism Research*, Vol. 17, Nr. 3, 1990, pp. 337-352.
13. Randelli, F., Romei, P., Tortora, M., „An evolutionary model for the rural tourism study: the case of Tuscany”, *Land use policy*, nr. 38, 2014, pp. 276-281.
14. Safena, G., Ilbery, B., „Integrated rural tourism. A Border Case Study”, *Annals of Tourism Research*, Vol. 35, Nr. 1, 2008, pp. 233-254.
15. Turner, R.K., „Sustainable Environmental Economics and Management: Principles and Practice”, Redclift M., Sustainability. Critical concepts in the social sciences, Volume II, Routledge, London, 2005, pp. 38-68.
16. Walford, N., „Patterns of development in tourist accommodation enterprises on farms in England and Wales”, *Applied Geography*, Vol. 21, Nr. 4, 2001, pp. 331-345.